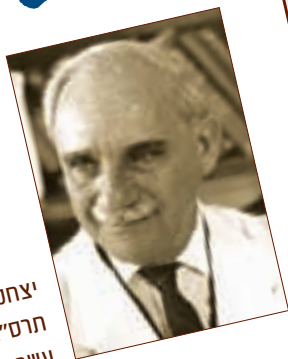

ד"ר יסאית לאפריקה השאורה

יצחק מיכאלסון
תרס"ג-תשמ"ב (1903-1982)
עשר שנים למוחו

פרופ' יצחק מיכאלסון

נולד באדינבורג בשנת 1903. סיים את

לימודי הרפואה באוניברסיטאות גלזגו ואדינבורג בשנת

1927, ובשנת 1948 קיבל תואר PhD. שימש פתולוג ומנתח בבית החולים

למחלות עיניים בגלזגו ומרצה באוניברסיטת גלזגו. בשנים 1939-1945 שירת בתפקיד

מומחה לאופתלמולוגיה בצבא הבריטי. עם עלייתו ארצה בשנת 1948 שימש יועץ בצה"ל ומנתח עיניים.

ב-1949 נתמנה למנהל מחלקת עיניים בבית החולים רמב"ם. ב-1954 נתמנה למנהל מחלקת העיניים בבית החולים

הדסה בירושלים ופרופסור-מנהיג בבית הספר לרפואה של האוניברסיטה העברית והדסה. מחלקתו הייתה למרכז לחקר האופתלמולוגיה ולמרכז הוראה. הוא הקים את המחלקה לפתולוגיה של העין, תתי-מחלקות לכימיה של העין ולפיזיולוגיה של הראייה ומדור לחקר הטראכומה. ראויה לציון פעילותו לשיקום העיוורים בארץ ותרומתו הנכבדה ביעוץ ובתכנון שירותים אופתלמולוגיים בארצות המתפתחות באפריקה. מיכאלסון פרסם מאמרים קליניים רבים באופתלמולוגיה. הוא יצר את הבסיס להבנת תהליכים פתולוגיים ברשתית, ומחקריו על המערכת הווסקולרית של הרשתית הקנו לו שם בעולם הרפואה. בשנת תש"ך הוענק לו פרס ישראל, בשנת תשכ"ח נבחר לחבר האקדמיה.

העיניים. תכניתו התקבלה, והובטח לו שיתחילו מיד בשיפוף הבניינים לבית החולים.

אבא הביא אתו שתי אחיות ליבריות להשתלמות בירושלים. אחת תתמחה בחדר ניתוח, השנייה במחלקה ובמרפאה. הן ישהו שישה חודשים בירושלים, ובינתיים תרכוש ממשלת ליבריה מכשירים לפי הרשימה שאבא הכין בעבורם.

בתום ששת החודשים שלח אבא למונרוביה, בירת ליבריה, שני רופאי עיניים, אופתומטריסט ואת שתי האחיות כדי שיפתחו את בית החולים. כעבור שנתיים החליף אבא את הצוות הישראלי בצוות אחר. בה בעת הביא רופא ליברי לירושלים לשנתיים להתמחות בכל התחומים. לאחר מכן הוא חזר לליבריה, ובארצו, בהדרכה ישראלית, המשיך בהשתלמותו. כשש שנים ארכה תכנית זו עד שהיה הרופא המקומי מסוגל לנהל את המחלקה באופן עצמאי. הססמה של אבא הייתה "לשרת, ללמד ולעזוב" (to serve, teach, and leave). בליבריה ביקר אבא כמה פעמים. לנסיעה אחת הצטרפתי אליו. אין לי זיכרונות מיוחדים מביקור זה. לא יצאנו מהעיר, כפר בעצם, מזג

מתוך החוברת "לזכרו של אבא מייק" שכתבה רעייתו אורה מיכאלסון ז"ל לילדיה בשנת 1982 לזכר אביהם

אבא מתכנן עזרה לליבריה

כשעדיין גרנו בגלזגו והילדים היו תינוקות היה אבא מדבר לעתים קרובות על הצורך להושיט עזרה רפואית לאפריקה השחורה. אולי הסיבה נעוצה בכך שבתור ילד גדל ברחוב על שם לווינגסטון, המיסיונר שגילה חלק גדול מאפריקה. הסיפור הצית את דמיונו העשיר של אבא. חלם שכשיגדלו הילדים ניסע כמשפחה להושיט עזרה לאפריקה. לכן שמח כשנתבקש על ידי משרד החוץ שלנו לנסוע לליבריה כדי להכין תכנית לטיפול במחלות עיניים.

ראשית מעשיו בליבריה הייתה לבדוק מספר רב של חולים כדי לקבל תמונה מהן המחלות הדומיננטיות. שנית, למצוא בניין מתאים לבית חולים ולמרפאות. אחרי שיחות עם הנשיא טבמן ומנכ"ל משרד הבריאות הציג את תכניתו לסיוע רפואי בשטח מחלות

חנן זאוברמן ודוד ברסון ניהלו את מחלקת העיניים בדר אסלם בירת טנזניה. חנן עבר לגור לברסונים ואנו קיבלנו את דירתו ואת משרתו האפריקני שדיבר רק סוהילית. בעזרת מילון שוחחנו אתו. ממילים בודדות הבין מה אני רוצה ממנו. שיחות פילוסופיות לא ניהלנו. הייתי אומרת לו מה לבשל. הסתדרנו...

את אשת השגריר שלנו, רופין, הכרתי מבית הספר הראלי והיא לקחה אותי תחת חסותה. הלכתי אתה לפגישות נשות השגרירים ואפילו לחנויות לשנורר בדים לבאזאר שתכננו. הלכתי ל"תה" לבתי שרים אפריקניים התפלאתי לראות עד כמה הייתה ההשפעה הבריטית חזקה. התפריט היה כמו למסיבת תה באנגליה: הלבובה (scone), העוגות, הריהוט. את הבתים הרי ירשו מהפקידות הבריטית שעזבה, אבל בזה נגמר. הנשים היו די פרימיטיביות. כך גם הרבה מהגברים שפגשתי. הם הרבו בשתייה, חיקוי למנהג הבריטים, אלא שהם לא יכלו לעמוד בזה והשתכרו מהר. היה די מביך.

טנזניה חגגה את יום העצמאות ואנחנו הוזמנו לחגיגות לצפות בריקודים. פגשנו בנשיא ניררה, אישיות מקסימה, נעים הליכות. הוא הודה לאבא על העזרה שישראל נותנת להם. אשתו חזרה מקורס על הכרמל וניסתה להעביר את הידע שרכשה שם לאחרות. ללמד את הנשים גידול תרנגולות. כמעט שלא היו ביצים בטנזניה. כשנסענו ברכבת עמדו אפריקנים ומכרו ביצים שגודלם כגודל ביצי צפרים. היו אלה מטעמים.

טסנו למקום נידח שנקרא Dodoma... ערכנו טיולים, ביקרנו בכפרים וכמובן בכפר שסטנלי מצא בו את לווינגסטון. היינו במקום מגוריו של רופא האליל שטיפולו גרם להרבה עיוורון. התרופות שלו פשוט שרפו את העיניים. כדי לסמן את מקום מגוריו של הרופא האליל קישטו עצים ליד ביתו בגולגולות של חיות. כך יכלו למצוא בלי קושי. בטנזניה שהינו כעשרה ימים והמשכנו למלאווי, לעיר הבירה בלנטייר...

אבא כהרגלו התחיל לבדוק חולים, ואני הייתי רושמת עבורו את הפרטים...

האוויר היה קשה. נוח היה לי רק במלון הממוזג. יצאת החוצה ונדמה שנכנסת לתוך מקלחת חמה. רטיבות נוראה. הצמחייה גדלה במהירות כזאת שצריך תמיד לשמור שהג'ונגל לא יבלע את הכול. כמובן, פגשתי את הפקידות הגבהה, הייתי בקבלות פנים לכבודנו ונהניתי מהמאכלים החריפים של ליבריה.

אבא נסע שוב לליבריה, הפעם כדי לנתח את הנשיא טבמן. הוא נותח בבית החולים שאבא הקים. נשיאים בארצות אפריקה נוהגים לנסוע לטיפול רפואי לאירופה. הנשיא טבמן העדיף ניתוח בארצו כדוגמה לבני עמו. אמר לאבא: "הודות לך גם אני וגם עניי ארצי יכולים לקבל טיפול רפואי מצוין." הוא העניק לאבא כמה עיטורים: "אביר אפריקה" ו"כוכב אפריקה".

התכנית הזאת הייתה מוצלחת כל כך עד שעוד ארצות באפריקה ביקשו עזרה: רואנדה, טנזניה, מלאוי, לסוטו. עזרה מיוחדת למטרה מסוימת קיבלו קניה, אתיופיה וקפריסין.

לקפריסין היה נוסע לעתים קרובות וקשר קשרי ידידות עם הרופאים שם. מדי פעם בפעם הם היו באים לירושלים להשתלמות. פעם הצטרפתי אליו. הנשיא מקריס קבל אותנו בחווילה שלו והודה לאבא על עזרתו לקפריסין ונתן לו במתנה צלחת שנמצאה בחפירות בקפריסין. הראו לנו את האי המקסים עם הכפרים הקטנים הציוריים. אירחו אותנו כמלכים. כמה ימים בילינו בהרים בטרודוס ולאחר מכן על חוף הים בכפר קיריניה, כעת בשליטת הטורקים. היה לנו חופש נהדר.

נסיעה לאפריקה

אבא הוזמן כאורח כבוד לקונגרס רופאי עיניים בדרום אפריקה. באותו הזמן פנתה מלאווי בבקשת עזרה, ולכן החליט לקבל את ההזמנה לקונגרס ובאותה הזדמנות לבקר בכמה ארצות אפריקה. הוא תכנן בדרך לבקר בקניה, טנזניה, מלאווי, רודזיה ומשם לנסוע לדרום אפריקה.

מלוד טסנו היישר לניירובי בירת קניה. התאכסנו במלון ניו סטנלי, ועד היום אני זוכרת את ארוחת הבוקר עם הפרות האקזוטיים: מנגו, פפיה, אגנס טרי. לא ידענו מה לטעום קודם. בניירובי הזמין אותנו הנשיא קנייטה לבקר בבית הנבחרים. מאד התפלאתי למצוא שזה העתק מבית הנבחרים הבריטי בלונדון. אותן הגלימות והפאות הנכריות הלבנות, אותם הגיגונים. אבא גמר את עבודתו בקניה והמשיך לטנזניה.

קניה

קונסול הכבוד של ישראל בקניה היה יהודי מאנגליה, תושב קניה שנים רבות. הוא העמיד לרשותנו מכונית ונהג ונסענו לשמורת הטבע. ראינו את כל סוגי החיות ואפילו אריות שצדו וכרסמו זברה מסכנה. חוק הג'ונגל.

לקחנו טיול מאורגן לפנים הארץ והתאכסנו במלון "ראש העץ" (Tree top). הנסיכה הבריטית אליזבת ובעלה היו שם בלילה שבו נפטר אביה המלך והיא הוכרזה מלכת בריטניה...

כשנודע להנהגה הציונית על הביקור של אבא רצו לנצל את ההזדמנות וביקשו שיתן שיחה בארוחת צהריים שיארגנו...

טהרן

בדרך חזרה ארצה עצרנו בטהרן. אמנם כבר היינו שם, אבל אבא רצה לבדוק חולה, ילד שנפצע ממסמר בעינו ואבא ניתח אותו. היה מעוניין לראותו. טלגרפנו למשפחה. בערב הגיעה הבת במכונית, ונהג בא לקחת אותנו לביתם להיפגש עם הילד ועם הרופא הפרסי שהשיגו עליו. כשהיו כאן חשבנו שהם עניים מרודים. כעת הסתבר שהם אנשים אמידים. העמידו את המכונית ואת הנהג לרשותנו. לקחו אותנו להרים, למוזאונים, לראות את תכשיטי המלוכה שעדיין לא ראינו. כתרים מכוסים אבנים יקרות צבעוניות. כיסא מלוכה, גלובוס ענק, הכול עשוי אבנים יקרות. קערות מלאות אבנים. כשרואים כל כך הרבה בפעם אחת מאבדים את משמעות הערך. נראה כמו סתם אבנים שנאספו.

בטהרן נשארנו יומיים. בשדה התעופה חתה לנו הפתעה: חבילה גדולה, מרבד פרסי. טענו שאינו שייך לנו. התברר שזו מתנה מהורי הילד – הוקרה לאבא על שהציל את ראייתו. סירבנו אבל לבסוף לקחנו.

במצורעים טיפלו מסיונרים אנגלים ודרום אפריקנים. היינו מלאי הערצה לרופאים אלו. הם גרו בתנאים קשים, בסכנת הידבקות במחלה נוראה זו. קרו מקרים שנדבקו. באיזה מסירות טיפלו באומללים האלה. היו הרבה בשלב מתקדם מאוד, כבר בלי ידיים או רגליים או אף שאכלה אותם הצרעת. כעת השתנה המצב יש כבר תרופות מועילות.

נסענו למחוזות מרוחקים וגם פגשנו ברופא צעיר. ביוגוסלביה דיבר אנגלית וסיפר לנו שממשלת יוגוסלביה "נידבה" אותו לשרת באפריקה. הלבן היחיד בסביבה. בודד מאוד. קוף קטן אירח לו לחברה. כשהיינו שם נשברה לו מנורת החשמל. כשהחליף את האגס קפץ הקוף על השולחן וחסף את המנורה החדשה. סוף לתאורה חשמלית. כשחזרנו לבלנטייר שלחנו לו כמה נורות.

נסענו לדרום לבקר בבית ספר לעוורים. בית ספר זה נוהל על ידי מסיונרים. לימדו שם כל מיני מלאכות יד... בדרך ביקרנו בבית חולים שניהל רופא הודי. איזו צפיפות! החולים שכבו על המיטות, תחת המיטות וליד המיטות. קרובי החולים רבצו על הדשא ליד בית החולים. הנוהג היה שקרובי המשפחה דואגים לחולים, מבשלים ודואגים לצורכיהם.

חזרנו בלילה. לאורך הכביש באופק ראינו מדורות קטנות ליד בקתות, מרחוק נראה המקום כמו מחנה צופים. בקתות אלה שגרים בהם האפריקנים עשויות חמר וקש. להיכנס אפשר רק בזחילה, אפשר להיחנק מעשן המדורות שחודר פנימה. איזה חיים עלובים... המשכנו לרודזיה. בסולסברי גילינו אנגליה קטנה. שקט ושלווה. בשבת אחר הצהריים משחקים טניס. נשים וגברים בתלבושת ספורט משחקים כדורית. חיים קלים ונוחים כאלו לא ידעו מה מחכה להם שם. נסענו לראות את מפלי ויקטוריה, שורה של מפלים, איזה הוד וכמה מים. שטנו על נהר הזמבזי, קרוקודילים ענקים מתחממים בשמש, היפופוטמוס עם פה פעור בנהר. כפי שדמיינתי לי כשקראתי את ספרי ריידר הגרד. לא חלמתי שאי פעם אראה את הנהר, והנה אנו שטים. קשה להאמין.

דרום אפריקה

ממשיכים לדרום אפריקה. כאורחים חשובים שיכנו אותנו במלון מרכזי ומאוד נוח. אבא עסוק עם רופאי עיניים...

אחרי הביקור במכרה הלכנו לראות את התהליכים שהזהב עובר עד יצירת לבני זהב... חיים נוראים לכורים האלה. חוץ מריקודים בכל יום ראשון בבוקר אין להם שום דבר. בכל יום ראשון בבוקר במחנה שלהם הם מתקשטים בנוצות ושרשרות ורוקדים, נכנסים ממש לאקסטזה. למה אינם מתקוממים? הנכון שאינם יכולים. האפרטהייד בדרום אפריקה אפקטיבי מאוד. הפרדה מוחלטת. בלילה ביוהנסבורג אינם רשאים להישאר בעיר, עליהם לעזוב לעיירות שבנו עבורם. דומה למחנה צבא. כשהייתי ב־1941 היו עבור המשרתים בקתות בחצר. כעת הלבנים פוחדים. אין סומכים עליהם ודורשים שגם הם יעזבו בלילה.

אבא נסע לקייפטאון לתת כמה הרצאות. אנחנו נסענו ל'קרוגר פארק' המפורסם, שמורת טבע בגודל ארצנו...